

Politeja

Nr 1(88/1), 2024, s. 73-88

<https://doi.org/10.12797/Politeja.20.2024.88.1.05>

Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Tomasz KUBIN

Uniwersytet Śląski w Katowicach

tomasz.kubin@us.edu.pl

PERSPEKTYWA ROZSZERZENIA A REFORMOWANIE UNII EUROPEJSKIEJ

ABSTRACT

Enlargement Perspective and Reform of the European Union

Enlargement policy is one of the most important in the functioning of the European Union (formerly the European Communities). Since the first accessions in the 1970s, the admission of new countries has been accompanied by actions aimed at reforming the EC (EU). Some of them ended in failure, but the connection between enlargement and reforms, which *de facto* meant deepening integration, is very clear. In the third decade of the 21st century, the enlargement process is being continued. And as with previous enlargements, attempts to reform the EU will undoubtedly be made now. However, this time it may prove even more difficult to implement them than in the past. Therefore, the main goal of this article is to try to answer the question of whether it is possible – and if so, how – to introduce reforms in the EU that would pave the way for the admission of new countries. In the absence of the possibility of revising the treaties on which the functioning of the EU is based, four variants of solving such an impasse and introducing changes in the functioning of the EU are theoretically possible. However, some of them are difficult and may actually represent very significant changes in the character of the EU.

Keywords: European Union, UE enlargement, revision of the treaties

Słowa kluczowe: Unia Europejska, rozszerzenie UE, rewizja traktatów

WPROWADZENIE

Od momentu utworzenia Wspólnoty Europejskie (WE) były organizacjami międzynarodowymi otwartymi na nowe państwa. W następstwie kilku rozszerzeń (oraz wyjścia z Unii Europejskiej Zjednoczonego Królestwa) liczba członków WE (a od 1993 r. – UE) wzrosła z 6 do 27. Rozszerzenie stało się jedną z najważniejszych polityk UE.

Przyjmowaniu nowych państw towarzyszyły działania zmierzające do zreformowania WE (UE). Nie zawsze wszystkie planowane reformy udawało się wprowadzić w życie; jednak można stwierdzić, że z procesem rozszerzenia nierozdzielnie związane jest reformowanie UE (WE), oznaczające pogłębienie integracji politycznej i gospodarczej. Taka zależność wydaje się oczywista i konieczna – aby chociażby tylko utrzymać sprawność funkcjonowania organizacji międzynarodowej i jej instytucji, trzeba dostosować reguły ich funkcjonowania do coraz większej liczby członków. Jednak można także stwierdzić, że wraz z rozwojem składu członkowskiego UE (WE) wprowadzanie kolejnych reform w traktatach stanowiących podstawę jej funkcjonowania jest coraz trudniejsze. Przyczyną jest to, że rewizja traktatów wymaga zgody wszystkich państw członkowskich, a wypracowanie kompromisu pomiędzy coraz większą ich liczbą stanowi coraz większe wyzwanie.

W trzeciej dekadzie XXI w. proces rozszerzenia UE jest kontynuowany. Tak jak do tej pory zapewne towarzyszyć mu będą działania zmierzające do wprowadzenia zmian w funkcjonowaniu UE oraz polityk tej organizacji. Jednak związane z rozszerzeniem reformy UE tym razem mogą okazać się jeszcze trudniejsze do wprowadzenia niż w przeszłości. Dlatego głównym celem niniejszego artykułu jest próba odpowiedzi na pytanie, czy realne jest – a jeśli tak, to w jaki sposób – wprowadzenie reform w UE, które umożliwiłyby jej rozszerzenie.

Artykuł został podzielony na pięć części. Po słowie niniejszego wprowadzenia następuje część druga, w której przedstawiono obecny (listopad 2023 r.) stan zaawansowania procesu rozszerzenia UE. W trzeciej części syntetycznie zarysowano zależność pomiędzy rozszerzeniem a reformowaniem i pogłębianiem integracji w ramach UE (WE). Czwarta część dotyczy możliwych rozwiązań problemu reformowania UE, w tym w warunkach braku porozumienia dotyczącego rewizji traktatów. W podsumowaniu zawarto najistotniejsze wnioski.

Artykuł ma charakter teoretyczny i został przygotowany w oparciu o naukową literaturę przedmiotu oraz dokumenty instytucji, które zostały poddane selekcji oraz krytycznej analizie, a płynące z nich wnioski zsyntetyzowano i uogólniono. Analiza i synteza zostały wykorzystane także przy obserwacji faktów, zdarzeń, decyzji politycznych oraz procesów politycznych. Formułowane wnioski są następstwem przede wszystkim rozumowania indukcyjnego; autor proponuje także własną definicję pogłębienia integracji w kontekście UE.

PERSPEKTYWY ROZSZERZENIA UNII EUROPEJSKIEJ W TRZECIEJ DEKADZIE XXI W.

Badania teoretyczne dotyczące rozszerzania UE (WE) koncentrują się na próbach odpowiedzi na cztery podstawowe, ogólne pytania: (1) Dlaczego UE się rozszerza? (2) Jakie skutki wywiera UE na politykę wewnętrzną państw kandydujących? (3) Jak nowe państwa członkowskie wpływają na funkcjonowanie UE? (4) Jak następstwa rozszerzenia wpływają na podział korzyści i kosztów pomiędzy poszczególne państwa członkowskie?¹ W ich ramach można usytuować problem wzajemnych oddziaływań, wpływu, uwarunkowań itp. rozszerzenia i pogłębienia integracji². Przy wyjaśnianiu polityki rozszerzania uwzględniane są uwarunkowania i następstwa gospodarcze³, polityczno-prawne⁴ oraz dotyczące otoczenia międzynarodowego UE (WE)⁵. Warto podkreślić, że polityka rozszerzenia okazała się najskuteczniejszym instrumentem UE oddziaływania na swoje sąsiedztwo. Aby ująć rzecz syntetycznie opis i wyjaśnianie rozszerzenia UE (WE), jego uwarunkowań, przebiegu i następstw może dotyczyć państw kandydujących, państw członkowskich, UE jako organizacji międzynarodowej (systemu instytucjonalnego, wspólnych polityk itp.), a także takich uczestników stosunków międzynarodowych, jak państwa trzecie czy inne organizacje międzynarodowe.

Od ostatniej akcesji do UE minęła już ponad dekada, a sama akcesja dotyczyła relatywnie małego państwa – w 2013 r. do UE dołączyła Chorwacja. Później przez kilka lat uwaga instytucji UE i opinii publicznej koncentrowała się na procesie przeciwnym, czyli wychodzeniu z Unii Zjednoczonego Królestwa. Nie tylko z perspektywy rozszerzenia jako polityki UE, ale także politycznej, gospodarczej czy bezpieczeństwa *brexit*, czyli dezintegracja, to jedna z największych porażek w procesie integracji europejskiej. Za sukces polityki rozszerzenia trudno uznać także przerwanie rozpoczętych w 2010 r. negocjacji akcesyjnych z Islandią, faktyczne zamrożenie otwartych w 2005 r. negocjacji z Turcją czy trwające już ponad dekadę rozmowy o członkostwie z Czarnogórą. Stan procesu rozszerzenia UE w listopadzie 2023 r. zawarto w tabeli 1.

¹ C.J. Schneider, *Conflict, Negotiation and European Union Enlargement*, Cambridge 2009, s. 38.

² R.D. Kelemen, A. Menon, J. Slapin, *Wider and Deeper? Enlargement and Integration in the European Union*, „Journal of European Public Policy” 2014, vol. 21, nr 5, s. 647-663; *The European Union: Integration and Enlargement*, red. R.D. Kelemen, A. Menon, J. Slapin, Abingdon–New York, NY 2015.

³ W. Molle, *Explaining the Dynamics of Enlargement of the EU: A Review of Various Approaches*, [w:] *EU Adjustment to Eastern Enlargement. Polish and European Perspective*, red. A. Zielińska-Głębocka, A. Stępnia, Gdańsk 1998, s. 17-22.

⁴ W. Sadurski, *Constitutionalism and the Enlargement of Europe*, Oxford 2012, s. 143; M. Leonard, *Why Europe Will Run the 21st Century*, London–New York, NY 2005, s. 51.

⁵ A. Missiroli, G. Quille, *European Security in Flux*, [w:] *The Future of Europe. Integration and Enlargement*, red. F. Cameron, London–New York, NY 2004, s. 127-128.

Tabela 1. Proces rozszerzenia UE (stan na listopad 2023 r.)

Państwo	Status kandydata do UE	Otwarcie negocjacji akcesyjnych
Albania	06.2014	03.2020
Bośnia i Hercegowina	12.2022	-
Mołdawia	06.2022	-
Czarnogóra	12.2010	06.2012
Macedonia Północna	12.2005	03.2020
Serbia	03.2012	06.2013
Turcja	12.1999	10.2005
Ukraina	06.2022	-
Potencjalni kandydaci		
Gruzja	-	-
Kosowo	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji Komisji Europejskiej: European Commission, *Enlargement Policy*, [online] <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy>, 2 XI 2023.

Nowym impulsem do ożywienia dyskusji nad kolejnym rozszerzeniem UE było nadanie w czerwcu 2022 r. przez Radę Europejską statusu państw kandydujących Ukrainie oraz Mołdawii⁶. Szczególnie przypadek Ukrainy jest bardzo ciekawy: oficjalnym kandydatem stała się zaledwie cztery miesiące od złożenia wniosku o członkostwo (28 lutego 2022 r.), a warunki, aby Rada Europejska mogła podjąć taką decyzję, spełniła, prowadząc wojnę obronną po pełnoskalowej agresji militarnej Rosji rozpoczętej 24 lutego 2022 r. Ewentualne członkostwo Ukrainy w UE miałoby więc, poza politycznymi i gospodarczymi, przede wszystkim bardzo doniosłe konsekwencje geopolityczne i zasadniczy wpływ na układ sił i bezpieczeństwo nie tylko w Europie, ale także w wymiarze globalnym. Mają tego świadomość przywódcy państw UE, którzy na spotkaniu Rady Europejskiej w Grenadzie w październiku 2023 r. stwierdzili m.in., że *rozszerzenie jest geostrategiczną inwestycją w pokój, bezpieczeństwo, stabilność i dobrobyt. To siła napędowa poprawiająca społeczno-gospodarcze warunki życia obywateli Europy, zmniejszająca różnice między krajami, musi więc sprzyjać wartościom, na których opiera się Unia. Zarówno UE, jak i przyszłe państwa członkowskie powinny być przygotowane na perspektywę dalszego rozszerzenia Unii*⁷.

Z punktu widzenia znaczenia politycznego najważniejszym państwem kandydatem do UE jest Ukraina. I to ewentualna akcesja Ukrainy jest najistotniejsza, gdyby

⁶ Rada Europejska, *Posiedzenie Rady Europejskiej 23 i 24 czerwca 2022 r. – Konkluzje*, Bruksela, 24 czerwca 2022 r., EUCO 24/22.

⁷ Rada Europejska, *Deklaracja z Grenady*, komunikat prasowy, 6 X 2023, [online] <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>, 5 XI 2023.

rozszerzenie UE miało być uzależnione od reform tej organizacji. Wejście Turcji do UE jest faktycznie zamrożone i w najbliższych latach to się raczej nie zmieni. Natomiast przyjęcie państw Bałkanów Zachodnich mogłoby się odbyć bez głębokich reform traktatowych UE. Należy jednak zauważyć, że aby Ukraina mogła wejść do UE, musi zostać spełnionych szereg warunków po stronie tego państwa. Przede wszystkim na terenie Ukrainy muszą zakończyć się działania wojenne, a Ukraina musi utrzymać swoją państwowość, suwerenność oraz pełną swobodę prowadzenia polityki zagranicznej. Chociażby tylko w kontekście czterech swobód (a także m.in. ze względów bezpieczeństwa) konieczne jest także, aby władze Ukrainy w pełni kontrolowały granice tego państwa (warto zauważyć, że uznawana międzynarodowo, tzn. sprzed 2014 r., granica Ukrainy z Rosją liczy ponad 1,5 tys. km). Warunki te mogą wydawać się oczywiste, ale są konieczne do spełnienia i stanowią punkt wyjścia dla każdego rozszerzenia UE. Jednak ze względu na agresję Rosji dla Ukrainy mogą być bardzo trudne do spełnienia. Nawet jeśli Rosja nie jest w stanie efektywnie kontrolować politycznie Ukrainy, to pozostaje wystarczająco silna, aby – jeśli będzie mieć taką wolę – militarnie i politycznie destabilizować to państwo, utrudniając mu funkcjonowanie umożliwiające m.in. przystąpienie do UE.

ZWIĄZEK POMIĘDZY ROZSZERZANIEM A REFORMOWANIEM UE (WE)

Podstawę prawną przystępowania nowych państw do UE stanowi art. 49 *Traktatu o Unii Europejskiej*⁸ (TUE). Wspomniane w tym artykule kryteria kwalifikacji uzgodnione przez Radę Europejską to tzw. kryteria kopenhaskie, przyjęte przez tę instytucję w czerwcu 1993 r. Oprócz warunków, które muszą zostać spełnione przez państwa kandydujące, Rada Europejska zastrzegła, że każde nowe członkostwo będzie uzależnione od zdolności Unii do przyjęcia nowych członków, *gdyż utrzymanie tempa integracji europejskiej leży zarówno w interesie UE, jak i kraju kandydującego*⁹.

Bardzo wyraźny związek pomiędzy przyjmowaniem nowych państw a reformami UE (WE) widoczny był jeszcze przed sformułowaniem kryteriów kopenhaskich. Zagadnienie to jest przedmiotem bardzo interesujących badań, np. w kontekście szeroko rozumianej „zdolności integracyjnej” UE (możliwości UE do przygotowania państw kandydujących do członkostwa oraz zachowania zdolności do sprawnego funkcjonowania i spójności po rozszerzeniu)¹⁰. Od pierwszego rozszerzenia WE w latach 70. XX w. równolegle podejmowano działania, które miały wprowadzić zmiany w funkcjonowaniu tych organizacji. Należy podkreślić, że podejmowane reformy oznaczały pogłębianie integracji, przez które rozumiemy: (1) włączanie do wspólnych polityk

⁸ *Traktat o Unii Europejskiej*, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE 2016, C202.

⁹ European Council, *Conclusions of the Presidency*, Copenhagen, 21-22 June 1993, [online] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf, 5 XI 2023.

¹⁰ T.A. Börzel, A. Dimitrova, F. Schimmelfennig, *European Union Enlargement and Integration Capacity: Concepts, Findings, and Policy Implications*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, nr 2, s. 158.

UE (WE) nowych sfer życia politycznego, gospodarczego i społecznego, które wcześniej należały do kompetencji państw członkowskich; (2) wzmacnianie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w tych sferach, które już zostały objęte wspólnymi politykami, czyli ograniczanie kompetencji państw członkowskich w wybranych dziedzinach; (3) wzrost kompetencji instytucji UE (WE), zazwyczaj kosztem instytucji państw członkowskich; (4) wzrost kompetencji i wpływu na podejmowanie decyzji i stanowienie prawa instytucji UE (WE) o charakterze ponadnarodowym, kosztem instytucji międzyrządowych; (5) zmianę zasad podejmowania decyzji przez instytucje UE (WE), polegającą przede wszystkim na redukcji wymogu jednomyślności na rzecz większości kwalifikowanej oraz zmianie definicji większości kwalifikowanej wymaganej w danej sytuacji; reformy takie zmierzały do tego, aby ułatwić zebranie odpowiedniej większości, a utrudnić budowanie tzw. mniejszości blokujących – tak aby ułatwić i przyspieszyć podejmowanie decyzji oraz ograniczyć możliwość ich blokowania; (6) tworzenie nowych instytucji i wyposażanie ich w nowe kompetencje.

W tabeli 2 pokazano traktaty oraz wybrane, najistotniejsze w kontekście pogłębiania integracji reformy, które towarzyszyły kolejnym etapom rozszerzania składu członkowskiego najpierw WE, a później UE. Należy zastrzec, że lista tych reform nie jest wyczerpująca i rozłączna z wymienionymi traktatami (reformy zazwyczaj były wprowadzane na mocy traktatów). Ponadto pewne dostosowania w funkcjonowaniu instytucji, konieczne przy zmianie liczby państw członkowskich, wprowadzane były na podstawie traktatów akcesyjnych oraz traktatu o wyjściu z UE Zjednoczonego Królestwa.

Tabela 2. Rozszerzanie i reformowanie WE/UE

Rozszerzenie WE/UE	Traktaty oraz wybrane reformy WE/UE (planowane i wprowadzone)
1973	- unia walutowa (plan Wernera) - współpraca w zakresie polityki kursowej (tzw. wąż walutowy) - Grupa TREVI - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego - dwa traktaty budżetowe i Trybunał Obrachunkowy
1981-1986	- bezpośrednie wybory do Parlamentu Europejskiego - Europejski System Walutowy - <i>Jednolity Akt Europejski</i> - Sąd Pierwszej Instancji - Europejska Współpraca Polityczna - jednolity rynek - strefa Schengen
1995	- Unia Europejska - Unia Gospodarcza i Walutowa - wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa - współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych

Rozszerzenie WE/UE	Traktaty oraz wybrane reformy WE/UE (planowane i wprowadzone)
2004-2007-2013	- traktat z Amsterdamu - sankcje za naruszenie wartości UE - wzmocniona współpraca - traktat z Nicei - traktat ustanawiający Konstytucję dla Europy - traktat z Lizbony - <i>Karta Praw Podstawowych</i>

Źródło: opracowanie własne.

Ogólnie należy stwierdzić, że, po pierwsze, zbieżność czasowa pomiędzy kolejnymi rozszerzeniami oraz wprowadzanymi reformami nie jest tylko przypadkową korelacją, ale mocną zależnością. Stałym argumentem używanym przez zwolenników reform – czyli pogłębiania integracji – jest to, że UE (WE) musi zostać zreformowana, aby mogła sprawnie i skutecznie funkcjonować w coraz liczniejszym gronie i aby była w stanie efektywnie reagować na nowe wyzwania, także związane ze zmieniającym się otoczeniem i uwarunkowaniami międzynarodowymi. Bardzo wyraźnie jest to widoczne w cytowanej deklaracji z Grenady z października 2023 r., w której Rada Europejska w kontekście rozszerzenia stwierdziła m.in.: *równocześnie Unia musi przeprowadzić niezbędne prace i reformy wewnętrzne. Ustalimy ambitne cele długoterminowe oraz sposoby ich realizacji. Zajmiemy się kluczowymi kwestiami dotyczącymi naszych priorytetów i polityk oraz naszą zdolnością do działania.*

Po drugie, czasami z dużymi problemami i później, niż pierwotnie planowano, ale bardzo duża część proponowanych traktatów/reform została wprowadzona w życie. Najważniejsze przykłady problemów i opóźnień to wprowadzenie w latach 70. XX w. unii walutowej w oparciu o raport Pierre’a Wernera – w tamtym czasie udało się zacieśnić współpracę w zakresie polityki kursowej, a od 1979 r. zaczął działać Europejski System Walutowy. Ale, jak wiadomo, w końcu i unia walutowa została wprowadzona. Gdy w referendum odrzucone zostały: traktat z Maastricht (w Danii w 1992 r.) oraz traktat z Nicei (w Irlandii w 2001 r.), to w państwach tych przeprowadzono powtórne głosowania i w końcu traktaty te zostały ratyfikowane i weszły w życie. Gdy z kolei w 2005 r. odrzucona została ratyfikacja traktatu konstytucyjnego we Francji i w Niemczech, to powtórnych referendum w tych państwach już nie organizowano, ale niemal cała jego treść została powtórzona w traktacie z Lizbony, który we wszystkich państwach UE (z wyjątkiem Irlandii) został ratyfikowany na drodze parlamentarnej.

Po trzecie, o ile proces rozszerzania w jednym przypadku okazał się odwracalny (wyjście z UE Zjednoczonego Królestwa), o tyle, jeśli chodzi o towarzyszące mu pogłębianie integracji, jest inaczej. Jak do tej pory nigdy nie doszło do wycofania żadnej wprowadzonej reformy stanowiącej pogłębienie integracji rozumiane tak, jak to zostało wyżej zdefiniowane. W procesie pogłębiania integracji w ramach UE (WE) mieliśmy do czynienia z okresami stagnacji, ale – dotychczas – nie z regresem.

PERSPEKTYWA KOLEJNYCH REFORM UNII EUROPEJSKIEJ W ZWIĄZKU Z ROZSZERZENIEM

Po wejściu w życie traktatu z Lizbony w 2009 r. debata na temat reformowania UE zeszła na dalszy plan. Unia koncentrowała się na reagowaniu na bardzo liczne kryzysy (m.in. kryzys gospodarczy po 2008 r., rewolucje i wojny domowe w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie, napływ uchodźców i imigrantów, *brexit*, przeciwdziałanie zmianom klimatu, prezydentura w USA Donalda Trumpa, pandemia COVID-19, aneksja Krymu i wspieranie przez Rosję separatystów we wschodniej Ukrainie, a następnie pełnoskalowa agresja Rosji przeciwko Ukrainie). Warto zauważyć, że problemy te mogą być wykorzystywane przez zwolenników pogłębienia integracji – istota argumentacji sprowadza się tutaj do stwierdzenia, że w obliczu tak licznych i poważnych kryzysów, zagrożeń, wyzwań itp., których skala i następstwa mają charakter paneuropejski albo nawet globalny, konieczne jest wyposażenie UE i jej instytucji w odpowiednie kompetencje i usprawnienie procesów podejmowania decyzji, aby można było próbować tym kryzysom, zagrożeniom i wyzwaniom sprostać.

Pomimo tego, że od kilkunastu lat UE koncentruje się na reagowaniu na wspomniane wyżej problemy i wyzwania, to idea wprowadzenia kolejnych reform w UE, które w praktyce oznaczałyby kolejne pogłębienie integracji, nie umarła. Od kilku lat toczy się dyskusja dotycząca właśnie następnego zreformowania UE. W okresie od marca 2021 do maja 2022 r. z inicjatywy Parlamentu Europejskiego (PE), Komisji Europejskiej i Rady UE zorganizowana została Konferencja w sprawie przyszłości Europy, w trakcie której m.in. obywatele państw UE mieli wypowiedzieć się na ten temat oraz wspólnie z przedstawicielami instytucji UE, politykami i reprezentantami społeczeństwa obywatelskiego wypracować propozycje reform UE. Rezultatem było sprawozdanie, zawierające 49 wniosków (propozycji) oraz 326 szczegółowych środków, które miałyby stanowić podstawę reform UE. Przy czym, według oceny Rady UE, prawie 95% z przyjętych propozycji można wprowadzić na podstawie obowiązujących traktatów.

Nowy impuls w procesie rozszerzenia, jakim było przede wszystkim nadanie statusu kandydata do UE Ukrainie, spowodował, że temat pogłębienia integracji w ramach UE także stał się przedmiotem szerszego zainteresowania. Tym bardziej że ewentualne kolejne rozszerzenie siłą rzeczy będzie dotyczyć państw wschodniej Europy (w znaczeniu przede wszystkim geopolitycznym, a nie *stricte* geograficznym – Bałkany Zachodnie), więc doświadczenia i wnioski z rozszerzeń z 2004, 2007 i 2013 r. będą miały istotne znaczenie. A jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, idea kontynuowania rozszerzenia UE na wschód, z różnych powodów, od dawna budzi wątpliwości. Chociaż – co wynika z badań – jak do tej pory zdolność UE (WE) do integracji nowych państw okazywała się wysoka, to jednak dotyczy to przede wszystkim etapu przedakcesyjnego, kiedy kluczowe znaczenie mają stawiane państwom aspirującym do UE warunki. Gdy już państwa kandydujące staną się członkami UE, to zdolność integracyjna Unii maleje. Poza tym akcesja do UE ma silniejszy wpływ na efektywność rządu niż na demokrację w nowych państwach członkowskich.

Propozycję idącą znacznie dalej niż to, co zostało wypracowane w ramach Konferencji o przyszłości Europy, przedstawiła francusko-niemiecka grupa robocza, której utworzenie oficjalnie ogłoszono w styczniu 2023 r. na spotkaniu ministrów z RFN i Francji i która składała się z 12 ekspertów. We wrześniu 2023 r. zaprezentowany został rezultat prac tej grupy w postaci raportu, w którym zaproponowano kilkadziesiąt zmian w funkcjonowaniu UE, przede wszystkim jej systemu instytucjonalnego oraz demokracji na poziomie Unii, które miałyby przygotować UE na kolejne rozszerzenie.

Równolegle z aktywnością francusko-niemieckiej grupy roboczej prace nad wypracowaniem projektu zmian traktatów podjęte zostały w PE. Ich rezultat latem 2023 r. zaprezentowała Komisja Spraw Konstytucyjnych (KSK) PE. Sprawozdanie z prac tej komisji w listopadzie 2023 r. ma być przedmiotem debaty na sesji plenarnej PE. Jest to dokument obszerny, bardzo konkretny (zawiera szczegółowe propozycje modyfikacji treści traktatów) i dotyczący bardzo wielu zmian zarówno w TUE, jak i w *Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (TFUE). Oznaczają one bardzo daleko idące pogłębienie integracji we wszystkich wskazanych w poprzedniej części artykułu znaczeniach tego pojęcia. Gdyby miały wejść w życie w takiej treści, jak zaproponowała KSK PE, oznaczałoby to m.in. fundamentalną zmianę charakteru UE jako organizacji międzynarodowej, relacji pomiędzy UE a państwami członkowskimi, bardzo daleko idące ograniczenie wpływu na funkcjonowanie UE i kompetencji państw członkowskich kosztem instytucji UE, wzrost kompetencji i pozycji politycznej ponadnarodowych instytucji UE kosztem międzyrządowych.

Od propozycji KSK PE do wejścia w życie rewizji traktatów droga jest bardzo długa. Kolejnym na niej krokiem jest wypracowanie stanowiska na forum plenarnym Parlamentu. Zgodnie z art. 48(2) TUE PE jest jedną z instytucji, która może przedłożyć Radzie propozycje zmiany traktatów. Finalnie muszą one być uchwalone za wspólnym porozumieniem przedstawicieli rządów wszystkich państw członkowskich, a następnie ratyfikowane przez wszystkie państwa członkowskie zgodnie z ich wymogami konstytucyjnymi (art. 48(4) TUE).

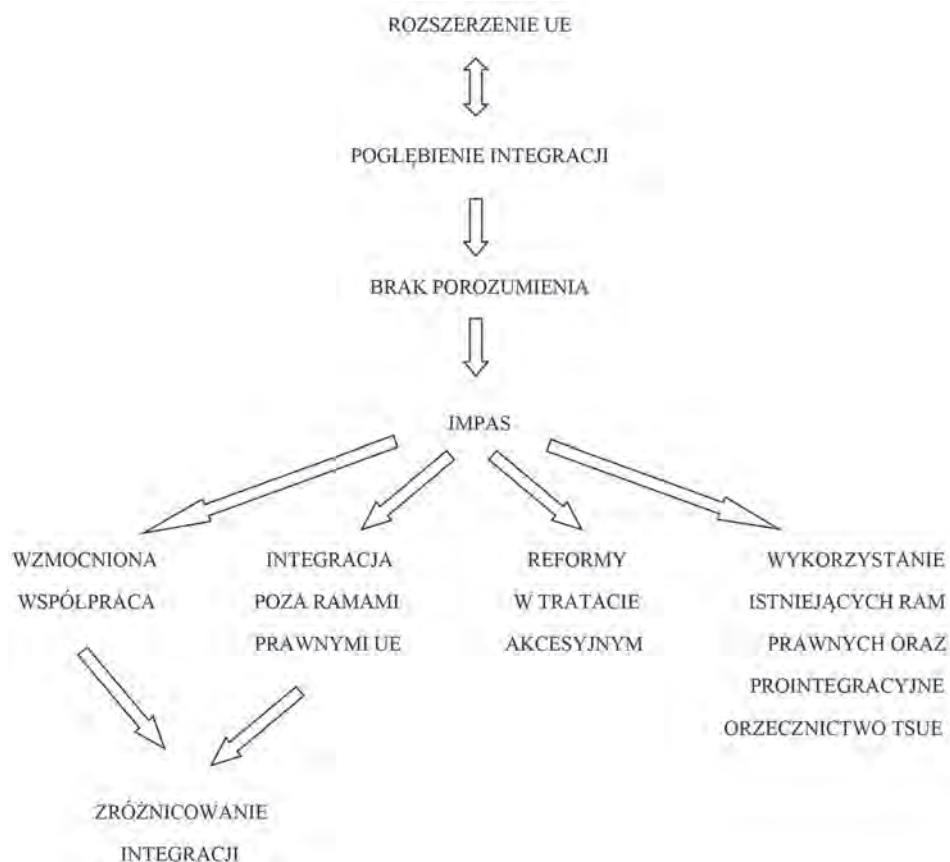
Wychodząc od stwierdzonej zależności pomiędzy rozszerzeniem a pogłębieniem integracji, należy w tym miejscu postawić kluczowe z punktu widzenia tematu i celu niniejszego artykułu pytanie o to, czy możliwa jest rewizja traktatów, na których opiera się działanie UE, torująca drogę rozszerzeniu Unii. Biorąc pod uwagę przywołane wymogi art. 48 TUE oraz uwarunkowania polityczne w państwach UE, będzie to niezwykle trudne, nawet w postaci znacznie „złagodzonej” w porównaniu do propozycji KSK PE. Tę, nawet gdyby została zaakceptowana przez cały PE i stała się formalnie propozycją tej instytucji w sprawie rewizji traktatów, należy raczej uznać za punkt wyjścia do dalszych negocjacji w trakcie prac konwentu (art. 48(3) TUE) oraz konferencji międzyrządowej państw UE (art. 48(4) TUE).

Jednak biorąc pod uwagę uwarunkowania polityczne w państwach UE oraz treść art. 48 TUE, wypracowanie kompromisu, który obejmowałby nawet znacznie bardziej ograniczone zmiany w traktatach, i tak będzie bardzo trudne. To samo dotyczy procesu ratyfikacji, zarówno przeprowadzanej na drodze parlamentarnej (w niektórych państwach UE z udziałem głowy państwa), jak i gdyby zapytać o zdanie obywateli państw

Unii. Należy zatem przyjąć, że bardzo prawdopodobnym scenariuszem będzie brak porozumienia i impas, jeśli chodzi o wypracowanie treści lub ratyfikację traktatu rewidującego postanowienia obecnie obowiązujących TUE oraz TFUE.

Czy taka sytuacja oznacza brak możliwości zreformowania UE, które umożliwiłoby przyjęcie nowych państw do UE? Po pierwsze, jak wspomniano, rozszerzenie UE, szczególnie jeśli chodzi o Ukrainę, jest perspektywą odległą i niepewną. Po drugie, rewizja traktatów nie jest formalnie koniecznym warunkiem przyjęcia nowych państw; łączenie procesów poszerzenia i pogłębienia integracji wynika z dotychczasowej praktyki, ale teoretycznie możliwe jest przyjęcie nowych państw – szczególnie relatywnie małych pod względem gospodarczym i demograficznym – bez rewizji traktatów. Po trzecie, oprócz zmiany traktatów teoretycznie istnieją także inne możliwości zreformowania UE. Syntetycznie przedstawiono je na schemacie 1.

Schemat 1. Reformowanie UE w warunkach braku porozumienia dotyczącego rewizji traktatów

Źródło: opracowanie własne.

1. Wzmocniona współpraca. Postanowienia o wzmocnionej współpracy zostały wprowadzone do prawa UE na mocy traktatu z Amsterdamu; później były modyfikowane w traktacie z Nicei oraz w traktacie z Lizbony. Na ich podstawie grupa państw UE może podjąć współpracę w sytuacji, w której nie wszystkie państwa Unii wyrażają taką wolę. Przez ponad 10 lat regulacje te nie były wykorzystywane, jednak w 2010 r. po raz pierwszy Rada podjęła decyzję o ustanowieniu wzmocnionej współpracy (w zakresie prawa właściwego dla rozwodów i separacji). Później taka współpraca była ustanawiana jeszcze kilka razy (w 2011 r. w sprawie jednolitego systemu patentowego, w 2013 r. w sprawie podatku od transakcji finansowych, w 2016 r. w kwestiach majątkowych par międzynarodowych, w 2017 r. w sprawie utworzenia prokuratury europejskiej). Wprowadzona na podstawie traktatu z Lizbony możliwość pogłębienia integracji państw UE w sferze obrony (ze specyficzną dla tej dziedziny nazwą: „stała współpraca strukturalna”) w 2017 r. także została wykorzystana¹¹. W efekcie można stwierdzić, że wzmocniona współpraca jest jedną z formą kooperacji w UE. Od kilku lat żadna nowa forma takiej współpracy nie została przyjęta. Być może wynika to z rosnącej świadomości potencjalnych problemów i wyzwań prawnych (np. spójność prawa UE, równość praw i obowiązków państw członkowskich) oraz instytucjonalnych i politycznych (np. udział w podejmowaniu decyzji przedstawicieli państw, które nie uczestniczą w danej wzmocnionej współpracy, konflikty pomiędzy państwami), które mogłyby wynikać z dalszego jej rozwoju. Jednak w przypadku trudności z wypracowaniem porozumienia dotyczącego zmian traktatów albo ratyfikacją traktatu rewizyjnego dalszy rozwój wzmocnionej współpracy może stanowić jeden z możliwych sposobów reformowania UE.

2. Integracja poza ramami prawnymi UE. Oprócz integracji realizowanej na podstawie traktatów UE (WE), niektóre państwa członkowskie zawierały pomiędzy sobą także umowy międzynarodowe poza ramami prawnymi UE (WE), których cele i treść także prowadziły do integracji. Jako na najważniejsze przykłady można tutaj wskazać porozumienia z Schengen z 1985 i 1990 r., konwencję z Prüm (zawarta w 2005 r. i dotycząca współpracy w zakresie zwalczania terroryzmu, przestępczości transgranicznej oraz nielegalnej imigracji), *Traktat o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w Unii Gospodarczej i Walutowej* (tzw. pakt fiskalny, zawarty w 2012 r.), Pakt Euro-Plus (podpisany w 2011 r.) czy traktat ustanawiający Europejski Mechanizm Stabilności z 2012 r. Takie umowy były otwarte na inne państwa, a niektóre z nich po jakimś czasie były włączane do ram prawnych UE, jak np. porozumienia z Schengen, konwencja z Prüm czy pakt fiskalny.

Przyjmowanie umów poza ramami prawnymi UE (WE) wynikało przede wszystkim z dwóch powodów. Pierwszy to taki, że nie wszystkie państwa członkowskie UE (WE) były zainteresowane tego rodzaju współpracą i odpowiednie regulacje mogłyby nie zostać zaakceptowane na forum UE (WE). Drugi to dążenie do jak najszybszego wypracowania treści, podpisania, ratyfikacji i wejścia w życie tych umów. Czynniki

¹¹ T. Kubin, *Enhanced Cooperation, EMU Reforms and their Implications for Differentiation in the European Union*, „Baltic Journal of European Studies” 2017, vol. 7, nr 2(23), s. 84-106; tenże, *A “Last Resort” or a “Bypass”? Development of Enhanced Cooperation and its Meaning for the Problem of Stagnation of Integration in the European Union*, „Yearbook of Polish European Studies” 2017, vol. 20, s. 31-60.

czasu miał szczególnie duże znaczenie po wybuchu kryzysu zadłużeniowego i gospodarczego po 2008 r. – aby można było sobie poradzić z jego skutkami, konieczna była jak najszybsza reakcja.

Dalszy rozwój wzmocnionej współpracy oraz powrót do zawierania przez państwa członkowskie UE umów poza ramami prawnymi Unii prowadziłyby do pogłębienia integracji, ale także do wzrostu jej zróżnicowania pomiędzy państwami UE. Z takim zróżnicowaniem mamy do czynienia od początku procesu integracji; obecnie najistotniejszym jego kryterium jest członkostwo w trzecim etapie UGiW i posiadanie waluty euro. Jednak zróżnicowanie integracji było postrzegane jako zjawisko negatywne, które czasami jest konieczne, ale powinno być czymś wyjątkowym i tymczasowym, i które negatywnie wpływa na solidarność państw członkowskich¹². Dlatego generalną zasadą była jedność procesu integracji. Gdyby te dwa sposoby reformowania UE były wykorzystywane odpowiednio długo i często, to mogłyby doprowadzić do faktycznego i formalnego podziału UE na centrum i peryferie. Rdzeń UE stanowiłyby państwa strefy euro, zawierające ze sobą umowy poza ramami prawnymi UE oraz nawiązujące kolejne wzmocnione współpracy; pozostałe państwa byłyby znacznie luźniej związane z tym centrum, koncentrując się na współpracy gospodarczej, z ograniczoną kooperacją w sferze politycznej.

Możliwość ustanawiania wzmocnionej współpracy oraz zawierania umów poza ramami prawnymi UE może także stanowić instrument nacisku na państwa, które sprzeciwiałyby się kompleksowym reformom UE. Brak możliwości zablokowania wykorzystywania takich instrumentów i pozostanie poza centrum integracji może skutkować formalną zgodą na reformy, które w innych warunkach nie zostałyby przez jakieś państwo zaakceptowane.

3. Reformy w traktacie akcesyjnym. Konieczne dla przyjęcia nowych państw zmiany w funkcjonowaniu UE są zawierane w traktatach akcesyjnych. Chodzi tutaj przede wszystkim o dostosowanie regulacji dotyczących funkcjonowania instytucji po zmianie liczby państw członkowskich. Teoretycznie traktat akcesyjny mógłby zawierać postanowienia wykraczające poza to, co jest konieczne dla przyjęcia nowego państwa. Jednak ze względów politycznych trudno sobie wyobrazić, aby głębsza reforma UE miała zostać przeprowadzona w taki sposób. Traktat akcesyjny musi zostać zaakceptowany, a następnie ratyfikowany przez wszystkie państwa UE, ryzyko zaś jego odrzucenia i tym samym zablokowania akcesji byłoby wtedy znacznie większe.

4. Wykorzystanie istniejących ram prawnych oraz „prointegracyjne” orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości UE (TSUE). Od początku procesu integracji, obok wspomnianych traktatów rewizyjnych i zawartych w nich „skokowych” reform, mamy w UE (WE) do czynienia także ze swoistą integracją „pełzającą”, tzn. stopniowym, systematycznym i konsekwentnym wprowadzaniem zmian w funkcjonowaniu UE (WE), które traktowane osobno rzadko przyciągają uwagę opinii publicznej, często są przedstawiane jako „techniczne” i/lub konieczne, aby odpowiedzieć na jakiś kryzys, problem

¹² K. Dyson, M. Marcussen, *Transverse Integration in European Economic Governance: Between Unitary and Differentiated Integration*, „Journal of European Integration” 2010, vol. 32, nr 1, s. 18.

itp., ale które faktycznie oznaczają przejmowanie kolejnych kompetencji przez instytucje UE i wzrost ingerencji Unii w funkcjonowanie państw i społeczeństw. Na bieżąco konsekwencje takich „pełzających” reform są dostrzegalne tylko dla specjalistów, natomiast dla przeciętnego mieszkańca UE – w najlepszym razie w dłuższej perspektywie i gdy są już niemożliwe do cofnięcia. Te bieżące reformy są możliwe dzięki temu, że traktatowe postanowienia dotyczące wspólnych polityk UE są bardzo ogólne, a cele integracji w ramach UE zawarte w traktatach są równie szerokie, co bardzo mało precyzyjne. Stąd zakres swobody – przede wszystkim Komisji Europejskiej – w wypełnianiu tych ogólnych celów i regulacji traktatowych jest faktycznie bardzo duży. Jako na aktualne przykłady takich działań można wskazać Europejski Zielony Ład albo *Next Generation EU*, a wcześniej reformy UGiW i zarządzania gospodarczego w UE. Dla takiego reformowania UE bardzo istotne może być faktyczne wsparcie TSUE. Jak argumentuje się w bogatej literaturze przedmiotu¹³, TSUE w swoim orzecznictwie, stosując wykładnię teleologiczną i kreatywnie interpretując postanowienia traktatów, bardzo często sprzyja postępowi integracji.

PODSUMOWANIE

Po latach pozostawania poza agendą rozszerzenie i reformy traktatowe znów stały się przedmiotem zainteresowania i debaty w UE. Co więcej, w obydwu tych sferach podjęte zostały na tyle istotne politycznie kroki, że działania muszą być kontynuowane.

Dotychczasowym rozszerzeniom UE (WE) towarzyszyły działania zmierzające do pogłębienia integracji i większość z nich w końcu wprowadzano w życie; pogłębienie integracji warunkowało poszerzenie jej zasięgu geograficznego. Argument, że aby UE (WE) mogła sprawnie i skutecznie działać w większym składzie, musi zostać zreformowana, był, jest i będzie używany w kontekście rozszerzenia. A na państwa niezbyt chętne pogłębieniu integracji będzie wywierana presja: blokada czy hamowanie reform oznacza blokowanie albo hamowanie procesu rozszerzenia. I jeśli jakieś państwo deklaruje się jako zwolennik integracji – chcąc poszerzyć jej zakres geograficzny – to powinno także zaakceptować jej pogłębienie.

Jednak do pojawienia się realnie takiego problemu długa droga. Po pierwsze, do kolejnego rozszerzenia nie dojdzie zbyt szybko. Po drugie, ewentualne przyjęcie niedużych państw Bałkanów Zachodnich może być przeprowadzone bez głębokiej reformy UE. Dopiero ewentualnemu rozszerzeniu UE o Ukrainę musiałyby towarzyszyć istotne zmiany w funkcjonowaniu UE i jej polityk. Ale ze względu na sytuację tego państwa jego członkostwo w UE to odległa perspektywa.

¹³ Np. *Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*, red. M. Adams i in., Oxford 2013; M. Blauberger, D.S. Martinsen, *The Court of Justice in Times of Politicisation: "Law as a Mask and Shield" Revisited*, „Journal of European Public Policy” 2020, vol. 27, nr 3, s. 382-399; A. Boin, S.K. Schmidt, *The European Court of Justice: Guardian of European Integration*, [w:] *Guardians of Public Value. How Public Organisations Become and Remain Institutions*, red. A. Boin, L.A. Fahy, Cham 2021; T. Horsley, *The Court of Justice of the European Union as an Institutional Actor: Judicial Lawmaking and Its Limits*, Cambridge 2018.

Należy pamiętać także o takim czynniku, jakim jest nastawienie do rozszerzenia opinii publicznej w państwach Unii. Formalnie proces ten, w tym ratyfikacja traktatów akcesyjnych, prowadzony jest przez odpowiednie instytucje państw UE i samej UE. Jednak forsowanie rozszerzenia przy wyraźnym sprzeciwie obywateli państw UE, chociażby tylko w kontekście wyborów odbywających się na poziomie krajowym, nie będzie łatwe. Wprawdzie według badań opublikowanych jesienią 2023 r. średnio w całej UE 51% jej mieszkańców jest za rozszerzeniem, a 39% – przeciwko (pozostałe osoby odmówiły odpowiedzi lub nie miały zdania), ale istotniejsze jest to, jak wygląda sytuacja w poszczególnych państwach. A wśród trzech państw, w których obywatele wyrażali największy sprzeciw wobec rozszerzenia – Austria (59% przeciw, 39% za), Francja (51% przeciw, 37% za) oraz Niemcy (51% przeciw, 38% za) – mamy dwa największe państwa UE. Na przeciwnym biegunie jest Hiszpania (73% za, 15% przeciw), Litwa (71% za, 17% przeciw) oraz Łotwa (68 % za, 18% przeciw)¹⁴.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania polityczne w państwach UE, w procesie reform traktatowych Unii bardzo prawdopodobny jest brak porozumienia co do treści zmian. Wtedy możliwe są cztery warianty wyjścia z takiego impasu. Minimalne, konieczne dla akcesji zmiany w funkcjonowaniu instytucji UE mogą zostać zawarte w traktacie akcesyjnym – tak jak to było do tej pory. Oprócz tego państwa dążące do pogłębienia integracji mogą wykorzystywać mechanizm wzmocnionej współpracy oraz zawierać umowy poza ramami prawnymi UE. Takie działania prowadziłyby nie tylko do pogłębienia integracji, ale także zróżnicowania jej faktycznego podziału w UE na centrum i peryferie. Polityki UE mogą być w bardzo znaczący sposób reformowane także na podstawie obowiązujących traktatów, aktami prawa pochodnego. Jak pokazują doświadczenia, przy „prointegracyjnym” orzecznictwie TSUE przede wszystkim integracja gospodarcza może być w ten sposób bardzo mocno pogłębianą.

BIBLIOGRAFIA

- Blauberger M., Martinsen D.S., *The Court of Justice in Times of Politicisation: “Law as a Mask and Shield” Revisited*, „Journal of European Public Policy” 2020, vol. 27, nr 3, <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1712460>.
- Boin A., Schmidt S.K., *The European Court of Justice: Guardian of European Integration*, [w:] *Guardians of Public Value. How Public Organisations Become and Remain Institutions*, red. A. Boin, L.A. Fahy, Cham 2021, https://doi.org/10.1007/978-3-030-51701-4_6.
- Börzel T.A., Dimitrova A., Schimmelfennig F., *European Union Enlargement and Integration Capacity: Concepts, Findings, and Policy Implications*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, nr 2, <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1265576>.

¹⁴ Standard Eurobarometer 100, *Public Opinion in the European Union*, October-November 2023, pytanie QB2.6, [online] <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3053>, 12 III 2024.

- Börzel T.A., Schimmelfennig F., *Coming Together or Drifting Apart? The EU's Political Integration Capacity in Eastern Europe*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, nr 2, <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1265574>.
- Börzel T.A., Sedelmeier U., *Larger and More Law Abiding? The Impact of Enlargement on Compliance in the European Union*, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, nr 2, <https://doi.org/10.1080/13501763.2016.1265575>.
- Conference on the Future of Europe. Report on the Final Outcome, Luxembourg 2022.
- Dyson K., Marcussen M., *Transverse Integration in European Economic Governance: Between Unitary and Differentiated Integration*, „Journal of European Integration” 2010, vol. 32, nr 1, <https://doi.org/10.1080/07036330903375107>.
- European Commission, *Enlargement Policy*, [online] <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy>.
- European Council, *Conclusions of the Presidency*, Copenhagen, 21-22 June 1993, [online] http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf.
- Horsley T., *The Court of Justice of the European Union as an Institutional Actor: Judicial Lawmaking and Its Limits*, Cambridge 2018, <https://doi.org/10.1017/9781316403792>.
- Judging Europe's Judges: The Legitimacy of the Case Law of the European Court of Justice*, red. M. Adams i in., Oxford 2013.
- Kelemen R.D., Menon A., Slapin J., *Wider and Deeper? Enlargement and Integration in the European Union*, „Journal of European Public Policy” 2014, vol. 21, nr 5, <https://doi.org/10.1080/13501763.2014.897745>.
- Konferencja w sprawie przyszłości Europy, [online] <https://wayback.archive-it.org/12090/20230313162822/https://futureu.europa.eu/pl/>.
- Kubin T., *A “Last Resort” or a “Bypass”? Development of Enhanced Cooperation and Its Meaning for the Problem of Stagnation of Integration in the European Union*, „Yearbook of Polish European Studies” 2017, vol. 20.
- Kubin T., *Enhanced Cooperation, EMU Reforms and their Implications for Differentiation in the European Union*, „Baltic Journal of European Studies” 2017, vol. 7, nr 2(23), <https://doi.org/10.1515/bjes-2017-0011>.
- Leonard M., *Why Europe Will Run the 21st Century*, London–New York, NY 2005.
- Milczarek D., *Rozszerzenie Unii Europejskiej na Wschód – geneza, rezultaty, perspektywy*, „Studia Europejskie” 2014, nr 1(69).
- Missiroli A., Quille G., *European Security in Flux*, [w:] *The Future of Europe. Integration and Enlargement*, red. F. Cameron, London–New York, NY 2004.
- Molle W., *Explaining the Dynamics of Enlargement of the EU: A Review of Various Approaches*, [w:] *EU Adjustment to Eastern Enlargement. Polish and European Perspective*, red. A. Zielińska-Głębocka, A. Stępiak, Gdańsk 1998.
- Parlament Europejski, Komisja Spraw Konstytucyjnych, *Projekt sprawozdania w sprawie wniosków Parlamentu Europejskiego dotyczących zmian traktatów*, 22 sierpnia 2023 r., 2022/2051(INL).
- Rada Europejska, *Deklaracja z Grenady*, komunikat prasowy, 6 X 2023, [online] <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2023/10/06/granada-declaration/>.

- Rada Europejska, *Posiedzenie Rady Europejskiej 23 i 24 czerwca 2022 r. – Konkluzje*, Bruksela, 24 czerwca 2022 r., EUCO 24/22.
- Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, *Konferencja w sprawie przyszłości Europy*, [online] <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/conference-on-the-future-of-europe/#Follow-up>.
- Sadurski W., *Constitutionalism and the Enlargement of Europe*, Oxford 2012, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199696789.001.0001>.
- Sailing on High Seas: Reforming and Enlarging the EU: for the 21st Century. Report of the Franco-German Working Group on EU Institutional Reform*, Paris–Berlin, 18 September 2023.
- Schneider C.J., *Conflict, Negotiation and European Union Enlargement*, Cambridge 2009, <https://doi.org/10.1017/CBO9780511575235>.
- Standard Eurobarometer 100, *Public Opinion in the European Union*, October–November 2023, [online] <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3053>.
- The European Union: Integration and Enlargement*, red. R.D. Kelemen, A. Menon, J. Slapin, Abingdon–New York, NY 2015, <https://doi.org/10.4324/9781315750644>.
- Traktat o Unii Europejskiej*, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE 2016, C202.
- Żornaczuk T., *Rozszerzenie Unii Europejskiej a prezydencja Polski w Radzie UE*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny” 2011, nr 1(59).

Tomasz KUBIN – dr hab. nauk o polityce, prof. uniwersytetu. Afiliacja: Instytut Nauk Politycznych, Uniwersytet Śląski w Katowicach. Zainteresowania naukowe: integracja europejska, stosunki międzynarodowe, ekonomia polityczna. Autor m.in. książek: *Legitymizacja systemu instytucjonalnego Unii Europejskiej* oraz *Polityczne implikacje wprowadzenia unii walutowej w Europie*. Współautor książki *Impact of the 2008 Economic Crisis on the Functioning of the Political Systems. A Case Study of Greece, Spain, and Italy* oraz współredaktor dwóch innych książek. Autor kilkudziesięciu artykułów naukowych, opublikowanych w takich czasopismach, jak np. „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”, „Baltic Journal of European Studies”, „Current Politics and Economics of Europe”, „East European Politics and Societies and Cultures”, „Ekonomista”, „Investigaciones Históricas. Época Moderna y Contemporánea”, „Politeja”, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, „Progress in Economics Research”, „Przegląd Europejski”, „Przegląd Politologiczny”, „Przegląd Zachodni”, „Rocznik Integracji Europejskiej”, „Stosunki Międzynarodowe. International Relations”, „Studia Europejskie”, „The Soviet and Post-Soviet Review”, „Yearbook of Polish European Studies”. Researchgate: https://www.researchgate.net/profile/Tomasz_Kubin. Google Scholar: <https://scholar.google.com/citations?hl=en&user=R5hlQXkAAAAJ>.